

Dragoș Nicolae COSTESCU

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului - iulie-decembrie 2014 -

Dreptul la un proces echitabil

Art. 6 din Convenție

Cameră, Hotărârea din 16 septembrie 2014

Mischie c. României

Situația de fapt

Reclamantul, Nicolae Mischie a fost trimis în judecată de Parchetul Tribunalului Gorj, în ianuarie 2005, pentru nerespectarea regimului armelor și munițiilor, în legătură cu introducerea ilegală în România, în 1997, a unei puști pe care acesta o cumpărase din Elveția. Fostul președinte al CJ Gorj a fost achitat de primele două instanțe – Tribunalul Gorj (25 octombrie 2005) și Curtea de Apel Craiova (20 octombrie 2006), dar a fost condamnat definitiv de instanța supremă, prin admiterea recursului procurorilor, la un an de închisoare cu suspendare (25 aprilie 2007). Aceasta nu a procedat la administrarea altor probe, neprocedând la o nouă audiere a martorilor, condamnând astfel reclamantul pe baza probelor administrate anterior. Astfel, Nicolae Mischie s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, la 24 octombrie 2007, reclamând încălcarea art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, privind dreptul la un proces echitabil.

Motivarea și soluția Curții

Instanța europeană arată că Înalta Curte de Casație și Justiție l-a audiat pe reclamant, dar că l-a condamnat fără a-i asculta și pe martorii audiați de jurisdicțiile anterioare care l-au achitat în primă instanță și în apel. În acest sens, Curtea amintește că a constatat deja, în cauze similare, că rolul ICCJ nu este limitat doar la chestiuni de drept. Astfel, procedura în fata instanței de recurs este o procedură completă care urmează aceleași reguli pe care le urmează instanța de fond și instanța de apel, iar ICCJ poate confirma achitarea pronunțată în primă instanță sau poate condamna, doar în urma unei evaluări corespunzătoare a nevinovăției sau vinovăției persoanei, prin administrarea de probe noi. Totuși, în acest caz, ICCJ a ales a doua opțiune fără a examina însă noi probe. Curtea precizează că într-adevăr admisibilitatea probelor ține de dreptul intern și că revine instanțelor naționale să îl aplice, însă rolul său este de a aprecia dacă în ansamblul său a avut loc un proces echitabil sau nu.

Curtea statuează că instanțele de fond și apel au considerat că reclamantul a raportat, în februarie 2003, deținerea ilegală a armei în România, dar l-au achitat reținând ca circumstanță în cauză faptul că acțiunea sa nu întrunește gradul de pericol social al unei infracțiuni. Cu toate acestea, ICCJ a considerat, pe baza aceluiași elemente probatorii, că reclamantul a adus pușca în România în octombrie 1997, că o astfel de acțiune întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni, și l-a condamnat la 1 an de închisoare cu suspendare.

În opinia Curții, o asemenea analiză nu ar trebui să se limiteze, așa cum a susținut Guvernul, doar la o chestiune de drept, și anume, încadrarea juridică a faptelor. Curtea notează că ICCJ a dat o nouă interpretare faptelor, apreciind că reclamantul a introdus arma în România la o dată mult anterioară celei reținute de instanțele inferioare și, de aceea, a fost vinovat de comiterea unei infracțiuni. Prin urmare, ea a agravat situația, condamându-l la o pedeapsă cu închisoarea. Mai mult decât atât, Înalta Curte a procedat la o nouă interpretare a declarațiilor unor martori pe care ea nu i-a audiat. În condițiile în care aprecierea diferitelor probe a aparținut instanței de recurs, rămâne de reținut că reclamantul a fost condamnat pe baza aceluiași mărturii care au condus instanțele inferioare la a decide achitarea sa. În aceste condiții, omisiunea Înaltei Curți de a-i asculta pe acești martori înainte de a pronunța condamnarea a redus în mod considerabil dreptul la apărare al reclamantului.

În ceea ce privește observația Guvernului că reclamantul nu a cerut audierea martorilor în fața ICCJ, Curtea constată că instanța de recurs era obligată să ia măsuri pozitive în acest sens chiar dacă reclamantul nu a solicitat acest lucru în mod expres. Mai mult decât atât, Curtea notează că reclamantului nu i se poate reproșa o lipsa de interes în procesul său. Prin urmare, se impune respingerea excepția de neputință invocată de Guvern.

Astfel, instanța europeană concluzionează că soluția de condamnare a reclamantului motivată prin aceea că a introdus ilegal o pușcă în România, pronunțată în absența unei audieri directe a martorilor, în condițiile în care acesta fusese achitat de instanțele inferioare, contravine exigentelor unui proces echitabil în sensul art. 6 paragraful (1) din Convenție. În consecință, a existat o încălcare a art. 6 paragraful (1) din Convenție.

Dreptul la un proces echitabil

Art. 6 din Convenție

Cameră, Hotărârea din 21 octombrie 2014

Lungu c. României

Situația de fapt

Reclamanții sunt Ion Lungu, cetățean român, și două companii românești, Supermag Imperial și Supermag Diversitas, având sediul social în Gura Humorului (România). Activitatea lor principală constă în recondiționarea și revânzarea de anvelope uzate. Domnul Lungu era director și acționar unic al ambelor companii. În perioada decembrie 2000 - iunie 2001, societatea Supermag Imperial a importat zeci de mii de anvelope, Agenția Regională pentru Dezvoltare acordându-i statutul de importator pentru regiuni defavorizate, putând astfel beneficia de diverse avantaje fiscale. Compania Supermag Imperial a făcut obiectul unui control fiscal în ianuarie 2002 pe care domnul Lungu l-a contestat la Tribunalul Suceava.

În procedura fiscală, societatea Supermag Imperial a contestat actele de control. În urma expertizei administrate sub controlul instanței, s-a stabilit că din totalul de 30.518 pneuri importate, doar un număr de 464 pneuri au fost vândute fără a fi transformate. Printr-o sentință din 17 decembrie 2002 a Tribunalului Suceava, au fost anulate, în parte, obligațiile fiscale ale societății Supermag Imperial, cu excepția celor corespunzătoare pneurilor netransformate (obligațiile păstrate fiind de aproximativ 60 euro). Curtea de Apel Suceava – Secția

Comercială, de Contencios Administrativ și Fiscal a confirmat, la 3 iulie 2003 soluția Tribunalului Suceava.

În paralel, a fost derulată o procedură penală, vizând acuzații de fraudă fiscală în sarcina domnului Lungu, administratorul societății. Acesta a fost și arestat în perioada 10-29 august 2001. Organele de urmărire penală au administrat trei expertize, cu concluzii diferite: în urma verificării și compensării stocurilor Supermag Imperial și Supermag Diversitas, n-au putut fi justificate 162 pneuri pentru care s-ar datora obligații fiscale (primul raport); în urma verificării și compensării stocurilor celor două societăți nu rezultă obligații fiscale (al doilea raport); compensarea stocurilor nu era posibilă și astfel există un prejudiciu de natură fiscală (al treilea raport). Consecvente, instanțele penale l-au condamnat pe reclamantul Lungu la o pedeapsă de doi ani de închisoare cu suspendare pentru evaziune fiscală și l-au obligat, în solidar cu societățile, la plata prejudiciului în valoare de aproximativ 130.000 euro. Ultima hotărâre în procedura penală a fost pronunțată la 5 decembrie 2005 de Curtea de Apel Suceava – Secția Penală. Precizăm că reclamantul au invocat, inclusiv în fața Curții de Apel, autoritatea de lucru judecat a deciziei din 3 iulie 2003 a Secției comerciale, de contencios administrativ și fiscal. Secția Penală, cu trimitere la art. 22 din vechiul Cod de procedură penală, a înlăturat aceste susțineri, apreciind că instanța penală nu este ținută de constatările instanței civile în ceea ce privește determinarea existenței infracțiunii și a vinovăției acuzatului. Astfel reclamantul, domnul Lungu și societatea Supermag Imperial au depus plângere în fața Curții invocând articolul 6 din Convenție, dreptul la un proces echitabil.

Motivarea și soluția Curții

Conform jurisprudenței sale constante, Curtea amintește că rolul său nu este să se substituie instanțelor naționale și nu are ca sarcină să judece erorile de fapt sau de drept, ci doar să constate încălcările drepturilor fundamentale garantate de Convenție. Instanța europeană mai observă de asemenea că în toate sistemele juridice, autoritatea de lucru judecat a unei decizii definitive a unei instanțe presupune limitări *ad rem* și *ad personam*. În cazul de față însă nu este vorba de posibila anulare a unei decizii definitive, ci de derularea în paralel a două proceduri independente cu privire la aceleași fapte. Mai mult. Precizează Curtea, chiar dacă nu există identitate de părți și de obiect între cele două proceduri interne, cea fiscală cât și cea penală privesc același aspect determinant.

Astfel, derularea simultană și în paralel a acestor două proceduri, ce a condus Secția penală a Curții de Apel la o nouă apreciere a acestor fapte, radical diferită de hotărârea anterioară a Secției comerciale de la aceeași Curte de Apel, a adus atingere principiului securității juridice. În consecință, prin aceea că a revenit asupra unui punct al litigiului, care a fost deja tranșat și care a făcut obiectul unei hotărâri definitive, și în absența unui motiv întemeiat, Curtea de Apel a înfrânt principiul securității raporturilor juridice. Din acest motiv, instanța europeană apreciază că dreptul reclamantului la un proces echitabil în sensul art. 6 par. 1 din Convenție a fost încălcat.

Dreptul la respectarea vieții private și de familie. Libertatea de întrunire și asociere. Interzicerea discriminării

Art. 8, 11 și 14 din Convenție

Cameră, Hotărârea din 21 octombrie 2014

Naidin c. României

Situația de fapt

Reclamantul, Petre Naidin, cetățean român, născut în 1954, locuia în Călărași. Cauza se referă la o decizie prin care se refuză reclamantului accesul la o funcție publică, ca urmare a unei investigații inițiate împotriva sa în anul 2000, de către Consiliul National pentru Studierea Arhivelor Securității („CNSAS”), atunci când a candidat pentru a treia oară la alegerile parlamentare, domnul Naidin fiind membru al Camerei Deputaților în perioada 1993 – 2004 și subprefect al județului Călărași între 1990 și 1991. CNSAS a concluzionat astfel că, între 1971 și 1974, Naidin a colaborat cu Securitatea, fosta poliție politică din timpul regimului comunist. Fostul parlamentar a contestat decizia CNSAS la Curtea de Apel București, care i-a respins apelul. În 2003, Guvernul a redactat un proiect de lege privind combaterea corupției și nevoia de transparență în serviciul public. Proiectul, care a devenit apoi lege, conținea un nou paragraf la art. 50 al Legii nr. 189/1999 privind statutul funcționarilor publici, interzicându-le persoanelor descoperite că au lucrat cu poliția politică de a fi angajate în serviciul public.

În 2004, spre sfârșitul mandatului său de parlamentar, Naidin a încercat să ocupe din nou un post de funcționar public și a cerut Agenției Naționale a Funcționarilor Publici să-i treacă numele pe o listă de rezervă pentru subprefecți. La 1 octombrie 2004, Agenția i-a refuzat solicitarea, bazându-se pe prevederile legii, așa cum a fost ea amendată în 2003, privind interdicția ca foștii colaboratori ai Securității să ocupe o funcție publică. Naidin a contestat din nou în instanță răspunsul Agenției și a inițiat un apel de neconstituționalitate la Curtea de Apel București în privința art. 50 din lege, modificat în 2003. El a spus că este vorba de o discriminare nejustificată în privința accesului la serviciul public. La 24 ianuarie 2006, Curtea Constituțională a stabilit că prevederile vizate sunt compatibile cu Constituția României, motivându-și decizia prin faptul că diferența în tratamentul cu privire la accesul la funcția publică are o justificare rațională și obiectivă, bazată pe loialitatea față de regimul democratic, în numele tuturor funcționarilor. În plus, invocând jurisprudența Curții Europene, Curtea Constituțională a arătat că accesul la serviciul public nu este un drept garantat de legislația românească sau de vreo convenție. Printr-un verdict al Curții de Apel de la 11 aprilie 2006, menținut de o decizie finală de la 23 martie 2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, solicitările petiționarului au fost respinse. Astfel, Naidin a sesizat Curtea Europeană la 24 august 2007.

Motivarea și soluția Curții

Reclamantul își fondează plângerea pe art. 14 (interzicerea discriminării) din Convenție, coroborat cu art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) și art. 11 (libertatea de întrunire și de asociere), reproșând faptul că i-a fost refuzat accesul la o funcție publică.

CEDO a luat notă de o decizie a Curții Constituționale conform căreia interzicerea foștilor colaboratori ai poliției politice de a fi angajați în serviciul public este justificată prin loialitatea care se așteaptă de la toți funcționarii față de regimul democratic. Astfel, Curtea a reiterat că statele, ca principiu, au un interes legitim în a reglementa condițiile de angajare în serviciul public. Un stat democratic are un interes legitim în a le cere funcționarilor să dea dovadă de loialitate față de principiile constituționale pe care a fost fondat statul. CEDO a stabilit că tratamentul diferențiat aplicat lui Petre Naidin a respectat obiectivele legitime de a proteja securitatea națională, siguranța publică și drepturile și libertățile celorlalți. Pentru a evita o repetare a trecutului, statul român trebuie fondat pe o democrație capabilă de a se apăra, apreciază CEDO. Deși Curtea amintește că o restricție privind accesul la o funcție de interes public poate aduce atingere dreptului la viață privată, în ceea ce privește proporționalitatea măsurii, aceasta a precizat că posibilitatea ca solicitantul să poată fi angajat în sectorul privat și chiar în companii cu potențiale implicații pentru interesele economice, politice și de securitate ale statului nu a fost supusă niciunei restricții de către stat. De asemenea, instanța europeană reiterează faptul că reclamantului nu i-a fost interzis accesul la o poziție în alte zone ale sectorului public care nu implică exercitarea unei autorități publice. Aceste considerații au fost suficiente pentru ca CEDO să stabilească faptul că nu a existat o încălcare a art. 8 (dreptul de respectare a vieții private și a vieții de familie), în conjuncție cu art. 14 (interzicerea discriminării) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Jurisdicția. Dreptul la viață

Art.1 și Art. 2 din Convenție

Marea Cameră, Hotărârea din 20 noiembrie 2014

Jaloud c. Olandei

Situația de fapt

Reclamantul, Sabah Jaloud, cetățean irakian născut în 1943, este tatăl lui Azhar Sabah Jaloud care a murit la 21 aprilie 2004, la vârsta de douăzeci și nouă ani, prin împușcare după un schimb de focuri care a implicat membri ai armatei regale olandeze. Incidentul soldat cu moartea civilului irakian Azhar Sabah Jaloud a avut loc după invazia aliaților din 2003, într-o zonă care era sub controlul unui militar britanic, dar în care acționau și militari olandezi. Pe 24 aprilie 2004 o patrulă formată din 6 militari olandezi a ajuns la punctul de control aflat pe ruta de aprovizionare a orașului Ar Rumaytah.

După 15 minute de la sosirea patrulei olandeze un autoturism Mercedes de culoare neagră s-a apropiat în viteză de punctul de control. Autoturismul a lovit un obiect care se afla în mijlocul drumului, dar nu s-a oprit. În acel moment patrula olandeză a deschis focul și locotenentul A. a tras 28 de focuri cu pușca Diemaco, iar personalul irakian mai multe focuri cu puști Kalashnikov. Șoferul Mercedesului a oprit mașina, iar pe scaunul pasagerului din dreapta a fost identificat Azhar Sabah Jaloud, un civil irakian, ce fusese împușcat de mai multe ori în timpul incidentului, inclusiv în zona pieptului. Ofițerii olandezi l-au scos din mașină și au încercat să îi ofere primul ajutor, dar Azhar Sabah Jaloud a fost declarat mort la scurt timp după incident

În dimineața următoare a fost deschisă o anchetă militară, armele utilizate, precum și mașina au fiind confiscate, au fost luate declarații de la toți participanții și au fost efectuate radiografiile și o autopsie a cadavrului. Cercetarea mașinii a stabilit că s-a tras din ambele părți ale drumului, iar în urma autopsiei au fost extrase bucăți de metal din cadavru și au fost trimise spre examinare poliției din Bagdad. Ca urmare a examinării balistice nu s-a putut stabili din ce armă au provenit gloanțele.

Astfel, în 2007 rudele victimei au solicitat autorităților olandeze să le comunice dacă ofițerii sunt cercetați pentru incident. Procurorul olandez i-a informat că ancheta a determinat că locotenentul A. a fost în legitimă apărare și a reacționat din eroare la focurile de armă trase din partea opusă a drumului, de către autoritățile irakiene. Procurorul a stabilit că niciunul dintre militarii olandezi nu este suspect și că Azhar Sabah a fost ucis de focurile trase de irakieni. Rudele victimei s-au adresat instanței pentru a anula decizia procurorului, dar în aprilie 2008 instanța militară a decis că acțiunile locotenentului A. nu au caracter penal și că acesta a acționat conform normelor militare. În aceste condiții, reclamantul, tatăl victimei introduce plângere la Curtea Europeană la data de 6 octombrie 2008.

Motivarea și soluția Curții

În ceea ce privește jurisdicția Curții (art. 1), guvernul olandez a invocat faptul că instanța europeană nu ar fi competentă întrucât statul a acceptat controlul operațional al unui ofițer britanic și că responsabilitatea ar veni forțelor ocupante, respectiv Marea Britanie și SUA. Curtea amintește că deși jurisdicția statelor este în principiu teritorială, aceasta se poate extinde și în afara teritoriului național. Astfel problema care se pune este dacă statul respectiv exercită un control efectiv asupra zonei din afara teritoriului său. Instanța europeană mai precizează că executarea unui ordin dat de o autoritate a unui stat străin nu este suficientă pentru a descărca statul de obligațiile pe care și le-a asumat în virtutea Convenției. Astfel, în cazul de față, după cum reiese dintr-o scrisoare din iunie 2003 adresată de către Ministrul de Externe și Ministrul Apărării parlamentului Olandez privind participarea trupelor olandeze la SFIR, Olanda a păstrat deplinul control asupra trupelor sale militare în Irak și astfel argumentul invocat de guvern pentru a exclude jurisdicția Curții este respins. Curtea decide așadar că, în baza art. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, are jurisdicție.

În ceea ce privește art. 2 (dreptul la viață), Curtea a stabilit că plângerea privitoare la moartea tânărului era de competența autorităților olandeze deoarece acestea aveau controlul absolut asupra forțelor armate din Irak. Reclamantul a reproșat statului lipsa de independență în efectuarea anchetei și de eficiență.

Cu privire la primul aspect, Curtea a stabilit că nu se pune nicio problemă de independență în derularea anchetei de către unitatea militară aflată la locul faptei, că decizia procurorului bazată pe probe administrate de o unitate de cercetare militară nu constituie în sine o problemă privind modalitatea de anchetare a infracțiunilor și că simplul fapt că unitatea militară de anchetă avea aceeași locație cu unitatea implicată în incident nu determină o situație vădită de lipsă de independență și imparțialitate. În ceea ce privește Secția militară a Curții de Apel, care a menținut decizia de neurmărire dată de procuror, Curtea a statuat că nu există nici în acest caz o problemă de independență datorată faptului că judecătorul este cadru militar activ, deoarece în exercitarea funcției judiciare acesta nu se supune ierarhiei militare și are independență funcțională ca orice alt judecător civil.

În al doilea rând, Curtea analizează dacă standardul privind efectuarea anchetei este automat mai scăzut în cazul „zonelor fierbinți”. Curtea a recunoscut că circumstanțele cauzei sunt speciale, având în vedere că militarii olandezi și anchetatorii, fiind într-o zonă de conflict pe teritoriu străin trebuie să lucreze în condiții ostile, dar că problemele existente în anchetă, care au afectat grav rezultatul acesteia nu pot fi considerate inevitabile nici măcar în circumstanțe extraordinare.

În ceea ce privește al doilea aspect, eficiența anchetei, Curtea a constatat că documente importante, precum rapoartele ofițerilor irakieni sau lista cu personalul de la punctul de control nu au fost puse la dispoziția anchetatorilor olandezi, că presupusul făptuitor a fost audiat după mai bine de 6 luni de la incident, timp în care nu au existat măsuri care să împiedice contactarea celorlalți participanți la incident, că autopsia a fost deficitară, raportul fiind scurt și fără alte detalii sau fotografii, iar fragmentele de metal extrase din corpul victimei au fost pierdute în circumstanțe neelucidate. Astfel, instanța europeană a stabilit că dreptul la viață consacrat de art. 2 al Convenției, a fost încălcat în ceea ce privește latura sa procedurală.